

Gunnar Hyltén-Cavallius. *Rännil blev till flod: Nätverket kring 68-kyrkan och tidskriften Inter Nos i Lund*. Malmö: Universus Academic Press. 2019. 191 s.

2017 utkom idéhistorikern Johan Sundeens bok *68-kyrkan: Svensk kristen vänsters möten med marxismen 1965–1989*. Delvis som en fortsättning på detta arbete fungerar Gunnar Hyltén-Cavallius *Rännil blev till flod*. Hyltén-Cavallius undersöker här en begränsad del av fenomenet ”68-kyrkan” genom att koncentrera sig på några årgångar av den lundsiska studenttidskriften *Inter Nos*, från början utgiven gemensamt av tre kristna studentföreningar i Lund (en svenskkyrklig, en frikyrklig och en romersk-katolsk), sedermera av Lundaavdelningen av Kristna studentrörelsen i Sverige (KRISSE).

Boken inleds med en tendenskritisk kronologisk genomgång av tidskriftens huvudsakliga innehåll under åren 1968–1972. Författaren klarlägger en i ökande grad marxistisk grundinställning hos de flesta skribenter och hos redaktionen, även om skribenter av mer traditionell kristendoms-typ gavs utrymme. Tidskriften fungerade som ett utrymme för vänsterorienterade kristna studenter att reflektera över relationen mellan kristendom och marxism. En materialistisk kristendomsförståelse som tog sig uttryck i solidaritet med de fattiga i tredje världen, i hög grad inspirerad av sydamerikansk befrielsesteologi och den tyske teologen Jürgen Moltmann, en kritik av vad som uppfattades som en reaktionär prästhierarki, förståelse för våldsanvändning i befriande och revolutionära syften och en aktivistisk kapitalismkritik är de dominerande tendenserna i materialet. Författaren identifierar ett ”åsiktskollektiv” som samlade sig kring tidskriften, och trängde ut oliktankande. Särskilt de romersk-katolska studenter som ursprungligen ingick i nätverket var frågade inför radikaliseringsen och 1971 avbröts samarbetet. ”Uppenbarligen såg de bägge studentföreningarna på sin uppgift alltför

olika för att ett samarbete i längden skulle vara meningsfullt” (s. 38).

Författaren ställer frågan om deltagande i nätverket kring tidskriften kunde vara till nytta ”för den goda saken men kanske även för den egna karriären” (s. 15). Det fanns en medvetenhet i gruppen om att teologiska studier förberedde dem för kyrkligt arbete i samfund de betraktade som föråldrade och politiskt problematiska, att de behövde ”gå in i systemet – med en kritisk hållning” (s. 37). Uppgiften var att förändra kyrkorna enligt åsiktskollektivets kristendomsuppfattning. Man betonade också vikten av att hålla liv i nätverket efter studietiden; ”receptet är att hålla kontakt med sina studiekamrater. De upparbetade nätverken med likasinnade kan visa sig bli nyttiga” (s. 37). Det visas att kontakterna hölls och var betydelsefulla.

Det uppmärksammas att många i nätverket engagerade sig i Socialdemokraterna och Broderskapsrörelsen, vilket bedöms vara ett steg högerut i förhållande till tidskriftens politiska profil. Hyltén-Cavallius resonerar kring om orsaken kunde vara att de som kristna inte kände sig välkomna i kommunistiska partier, men menar att det inte går att utesluta möjligheten ”att egoistiska motiv, som strävan efter en framgångsrik karriär, spelade med” (s. 94). Detta är mer än en antydan från författarens sida. Han återkommer till frågan längre fram: ”var det inte så att drivkraften i den kristna 68-rörelsen var att göra världen bättre? Eller var engagemanget i själva verket ett sätt att skaffa sig positioner? Frågan måste ställas och ventileras” (s. 110).

Tesen att nätverket hade karriärfrämjande syften är bärande i framställningen. Många av figurerna kring tidskriften, och den kristna 68-rörelsen överlag, nådde höga kyrkliga och akademiska positioner, främst inom Svenska kyrkan. I kapitlet ”Svenska kyrkan får ny prägel” undersöks effekterna av detta. Inflytandet märks både på teologi och organisation och författaren menar att Svenska kyrkan ”omgestaltades i förhållande till de ideologiskt grundade krav som fanns hos 68-kyrkans elit” (s. 116). Samfundet

förändrades från en prästkyrka till en demokratisk folkkyrka styrd av Socialdemokraterna: ”demokratin fungerar som en överideologi i den socialdemokratiska kyrkosynen och kyrkopolitiken. Därför blir det partipolitiska deltagandet i kyrkans beslutsorgan nödvändigt. För att bli en folkkyrka måste folket bestämma – inte prästerna eller det aktiva kyrkofolket” (s. 126). Ecklesiologiskt innebär detta ett problem, menar författaren, eftersom demokratin sätts som det högsta värdet. ”Folkviljan är grunden, inte bibel och bekännelse. Traditionellt allmänkyrkliga trosläror och arbetsformer har därmed tonats ned eller övergivits”, samtidigt som en minoritet inom kyrkan som inte omfattade den socialdemokratiska kyrkosynen marginaliserades (s. 129). Idéerna från *Inter Nos* har förverkligats, men ”vägen dit gick inte genom en revolutionär omstörtning, istället skedde omformningen av Svenska kyrkan genom en gradvis sekularisering inifrån” (s. 129). Svenska kyrkan av i dag, summerar Hyltén-Cavallius i epilogen, hade ”med all sannolikhet varit en annan om inte 68 inträffat” (s. 165). Bokens tydliga tendens är alltså en kritik av Svenska kyrkans partipolitisering.

I en inledande anmärkning säger Hyltén-Cavallius att han själv som teologistuderande i Lund gick in i den studentmiljö som beskrivs, men att han redan då upplevde en tvekan inför den. Genomgången av tidskriftsmaterialet, som avgränsas till de nummer som utkom under författarens egen studietid i Lund, kryddas av en del personliga hågkomster som förhöjer läsvärdet, men i den fortsatta framställningen blir Hyltén-Cavallius egen kritiska syn på det nätverk han studerar bitvis väl framträdande. *Rännil blev till flod* är på många sätt en väl genomförd och läsvärd historisk studie, men det bestående intrycket är att den är att betrakta som en inlaga i en pågående kyrkopolitisk debatt inom Svenska kyrkan.

Oscar Söderholm
TM & FM, Göteborg

DOI: 10.51619/stk.v97i2.23199

Carl-Johan Palmqvist. *Beyond Belief: On the Nature and Rationality of Agnostic Religion*. Lund: Lunds universitet. 2020. 170 s.

Låt mig säga det med en gång: jag har alltid haft svårt för människor som hänger sig åt religiöst önsketänkande, som tror att det finns en gud och ett liv efter detta eftersom de vill att det ska vara så. Men religion, liksom livsåskådning generellt, handlar väl även om vad som är sant, eller rättare sagt om vad man, förhoppningsvis på goda grunder, tror är sant, inte endast om det man vill ska vara sant? Läsningen av Carl-Johan Palmqvists doktorsavhandling har dock fått mig att ändra uppfattning en smula och jag återkommer senare till varför.

I sin avhandling i filosofi, *Beyond Belief: On the Nature and Rationality of Agnostic Religion*, utvecklar Palmqvist en agnostisk religiositet som bygger på hopp snarare än tro. Han menar att den evidentialism som naturlig teologi bygger på inte är en hållbar position, dels för att det är svårt att hitta evidens som övertygar andra än de redan troende, dels för att det knappast är evidens som troende människor i allmänhet baserar sin religiösa tro på. Den reformerta epistemologins reliabilism avvisas också av liknande skäl: denna hållning förutsätter Guds existens för att bli rimlig. Kanske bör vi därför helt överge ambitionen att grunda våra existentiella trosföreställningar på epistemiska föreställningar, menar Palmqvist.

Han presenterar i stället en ”religion utan trosföreställningar” (*belief-less religion*) som en möjlighet, en religion som ersatt rationellt grundad tro (försanthållande) med en svagare epistemisk attityd, nämligen hopp. Vi kan inte veta om Gud finns eller inte, eller om det finns ett liv efter detta. Det vi kan göra förutom att väga olika argument mot varandra, är att hoppas, vare sig vi hoppas att det finns en välvillig gud och en tillvaro efter döden, eller om vi hoppas att så inte är fallet. Mer står kanske inte i vår makt att göra.

En sådan hållning innebär inte att man inte tar sanningsfrågan på allvar – föreställ-